

ČIPKE NAŠE – DRAGULJI NAŠI : ZLATA ŠUFFLAY I POČECI AUTORSKOG OBLIKOVANJA ČIPKE U HRVATSKOJ

Apstrakt: Autorica u članku daje prikaz životnog puta i rada Zlate Šufflay, prve hrvatske dizajnerice autorskih nacрта za čipke. U tekstu je opisan njen rad na mjestu učiteljice i voditeljice čipkarskih tečaja u Lepoglavi i u Varaždinskim Toplicama, potom rad na mjestu kustosice zbirke tekstila u Muzeju za umjetnost i obrt, i na kraju njeno djelovanje po odlasku u mirovinu.

Ključne riječi: primijenjena umjetnost, tekstil, čipkarstvo, čipka na batiće, Lepoglava, Varaždinske Toplice, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, dizajn

Uvod

U Hrvatskoj povijesti umjetnosti razmjerno je malo tekstova koji se bave analizom opusa umjetnica, a iznimno su rijetki oni koji se bave umjetnicama primijenjenih umjetnosti koje se izražavaju u mediju tekstila. Opsežnija istraživanja određenih tema iz primijenjene umjetnosti izvršila su se u okviru izložbenih projekata Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb¹, ali oblikovanje tekstila je zastupljeno većinom općim tekstovima o odijevanju i modi. Počeci autorskog oblikovanja tekstila u Hrvatskoj gotovo su neobrađena tema hrvatske povijesti umjetnosti. Značajne autorice koje su se bavile oblikovanjem tkanina, uporabnih predmeta, odjeće i modnog pribora bavile su se također izradom nacрта za čipku i/ili izradom čipke: Zlata Šufflay, Kornelija (Nelly) Geiger, Terezija Paulić, Elza Höcker, Ženka Frangeš, Branka Frangeš-Hegedušić, Zdenka Sertić, Danica Brössler... Nekima od njih (Zlata Šufflay, Danica Brössler, Ženka Frangeš-Hegedušić) čipkarstvo je bilo temeljni umjetnički izraz, a oblikovanje odjeće i/ili modnog pribora nastalo je kao posljedica istraživanja mogućnosti primjene i izrade čipke. Opuši

navedenih žena uglavnom su neistraženi iz aspekta povijesti umjetnosti, uz častan izuzetak teksta Jasne Galjer o Korneliji (Nelly) Geiger i monografije o Branki Frangeš-Hegedušić iz pera Marine Baričević.²

Čipka je, prema definiciji, prozračna, šupljikava tvorevina čije se nastajanje povezuje prvenstveno uz žensko tekstilno rukotvorstvo, a danas se *zaboravlja i zanemaruje činjenica da i dizajn i primijenjene umjetnosti počivaju na temelju tradicije rukotvorstva, tih „malih izraza“, koji su oduvijek ostajali u sjeni „velike povijesti“ i „velikih izraza“*.³

Istraživanja povijesti čipkarstva u Hrvatskoj odvijala su se najvećim dijelom u okviru etnografskih istraživanja. Opuse autorica koje su se bavile dizajnom i izradom lepoglavске čipke, najvećim dijelom je istražila etnologinja Tihana Petrović-Leš u okviru projekta *Organizirano kućno rukotvorstvo u 19. i 20. stoljeću u Hrvatskoj*.⁴ Ona je, također, pokrenula i vodila deset znanstveno-stručnih skupova na temu čipkarstva, koji su se održavali u okviru Međunarodnog festivala čipke u Lepoglavi. Znanstveno-stručni skup *Učiteljice, dizajnerice i čipkarice* i izložba istog naslova održani su 2004. godine, a svrha im je bila staviti u centar istraživanja autorice čipaka jer je *njihovim znanjem, trudom i marom, vremenima u kojima su živjele usprkos, stvoreno ono što danas zovemo lepoglavskom čipkom*.⁵

Jedna od prvih poznatih autorica nacрта za čipku, kao i po njima nastalih čipaka je Zlata Šufflay, višestruko talentirana žena: učiteljica, dizajnerica, čipkarica, kustosica, književnica... Arhivska građa o Zlati Šufflay i njenim radovima nalazi se u nekoliko zagrebačkih institucija: Hrvatskom državnom arhivu, Muzeju za umjetnost i obrt, Etnografskom muzeju, te u arhivu osnovne škole u Varaždinskim Toplicama i u privatnom arhivu obitelji Filipan iz Varaždinskih Toplica.

* Andrea Klobučar, arheolog i povijesničar umjetnosti, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

¹Hrvatski narodni preporod 1790–1848, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1985; *Od svagdana do blagdana : Barok u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1993; *Bidermajer u Hrvatskoj 1815 – 1848*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1998; *Historizam u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2000; *Secesija u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2003.

²J. Galjer, Kornelija Geiger, Skica jednog zaboravljenog portreta, *Život umjetnosti*, br. 56/57, Zagreb 1995, 26–27; M. Baričević, *Branka Frangeš-Hegedušić*, Zagreb 2007.

³M. Cvitan Černelić, Primijenjene umjetnice i dizajnerice, u: *Rodno/spolno obilježavanje prostora i vremena u Hrvatskoj*, Zagreb 2006, 214.

⁴T. Petrović-Leš, Projekt Organizirano kućno rukotvorstvo u 19. i 20. stoljeću u Hrvatskoj, *Studia Ethnologica Croatia*, Vol. 18, Zagreb 2006, 57–63.

⁵T. Petrović-Leš, Lepoglavске učiteljice, dizajnerice i čipkarice, u: *Učiteljice, dizajnerice i čipkarice*, Lepoglava 2005, 29.

Školovanje

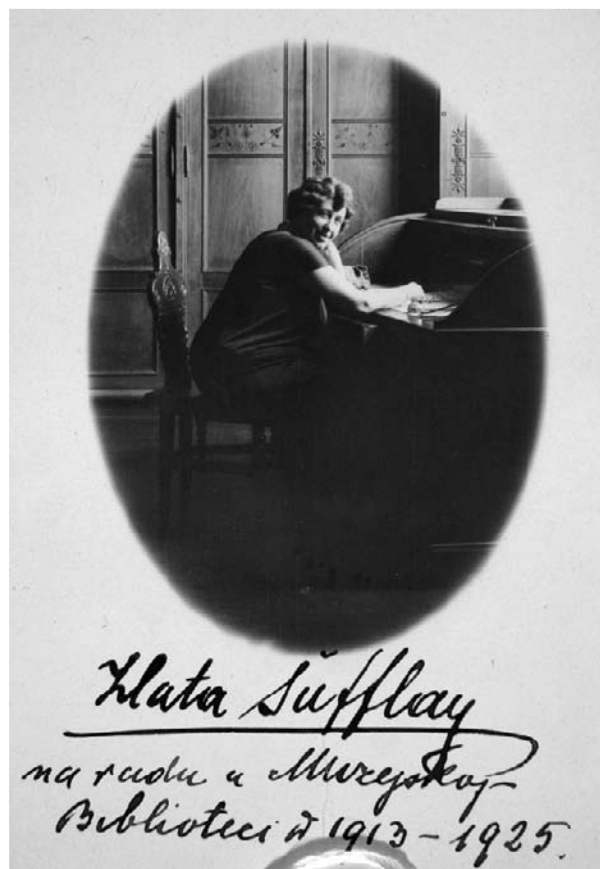
Zlata Šufflay (sl. 1) potječe iz plemićke obitelji s predlogom *od Otruševca*, a rodila se 1873. godine u selu Jesenje, u Hrvatskom Zagorju. Osnovnu školu pohađala je u Uršulinskom samostanu u Varaždinu.⁶ U prvi razred *Učiteljske škole sestara milosrdnica* u Zagrebu upisana je školske godine 1889/90. kao Aurelija Šufflay, dok je u kasnijim razredima zapisana pod imenom Zlata. Po *Izveščima o djevojačkim učionah u samostanu milosrdnica koncem školske godine 1890/1, 1891/2, 1892/3.* svaki je razred završila s odličnim uspjehom i diplomirala je početkom srpnja 1893. godine.⁷ U školi je Zlata stekla dobru naobrazbu, te solidno teoretsko i praktično znanje u raznim vrstama ručnog rada, među kojima i u osnovama čipkarstva. *Učiteljska škola sestara milosrdnica* u Zagrebu bila je, u vrijeme kada ju je Zlata upisala, jedina obrazovna institucija za obrazovanje učiteljica u Hrvatskoj.⁸ Svake godine iz škole su izlazile diplomirane učiteljice pučkih škola koje su odlazile na rad u brojne škole diljem Hrvatske i čitavog Balkana, čak i u Albaniju i Bugarsku, gdje su prenosile usvojena znanja i vještine raznih vezilačkih i čipkarskih tehnika, ponajprije korištenje narodnih motiva i čipaka na batiće.⁹

Po završetku školovanja, Zlata Šufflay je raspoređena na mjesto privremene učiteljice u Selima zagorskim.¹⁰ Nakon godinu dana službovanja, premještena je u Lepoglavu gdje preuzima vođenje čipkarskog tečaja.¹¹

Učiteljica lepoglavskog čipkarskog tečaja (1894–1897)

Čipkarski tečaj u Lepoglavi započeo je s radom 1892. godine. Prva voditeljica tečaja bila je učiteljica Viktorija Pajer. Nakon nje, tečaj je od 1894. do 1897. godine vodila Zlata Šufflay, a od 1897. do 1900. godine učiteljica Julka Peroš.¹² Sve tri žene bile su učenice *Učiteljske škole sestara milosrdnica* u Zagrebu.¹³

U vrijeme kada je Zlata Šufflay bila učiteljica čipkarskog tečaja, on se odvijao svakodnevno od 11 do 13 sati, osim četvrtkom i nedjeljom. Tečaj su pohađale učenice 4. i 5. razreda ženske opetovnice, ali i odrasle *djevojke, žene, gospođe*

1. Zlata Šufflay u biblioteci Muzeja za umjetnost i obrt, fotografija iz albuma *Hrvatske čipke osnovane na temelju narodnih ornamenata*, 1917–1924, MUO, Zagreb
1. Zlata Šufflay in the library of the Museum of Arts and Crafts, photograph from the album *Croatian Laces Based on Traditional Ornaments*, 1917–1924, MAC, Zagreb

i gospođice. Svaka učenica imala je svoj pribor koji se sastojao od stolca i stolića na kojem se nalazio jastučić i sav sitan pribor.¹⁴ (sl. 2) Radi sve većeg interesa i zanimanja za čipku, Zlata Šufflay je odlučila izložiti na školskim izložbama uz ručne radove i čipke polaznica tečaja. Čipkarski tečaj vodila je po programskim osnovama, utvrđenim još u vrijeme njene prethodnice, Viktorije Pajer. Čipke su se, temeljem odredbe Kraljevske zemaljske vlade, izrađivale po idrijskim motivima, a učiteljica Viktorija Pajer uvela je novinu: okrugli jastuk napunjen piljevinom koji se držao u košarici, te čipku koja se

⁶B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru : djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, u: *Hrvatske čipke : nova istraživanja*, Lepoglava 1999, 18.

⁷B. A. Fotak, Čipka u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 72.

⁸I. Ograjšek-Gorenjak, On uči, ona pogađa, on se sjeća, ona prorokuje : pitanje obrazovanja žena u sjevernoj Hrvatskoj krajem 19. stoljeća“, u: *Žene u Hrvatskoj: ženska i kulturna povijest*, priredila A. Feldman, Zagreb 2004, 157–179.

⁹B. A. Fotak, Ručni rad u školama sestara milosrdnica u Zagrebu u vrijeme središnjeg čipkarskog tečaja u Beču, u: *Središnji čipkarski tečaj u Beču*, Lepoglava 2002, 115.

¹⁰Arhiv MUO – personalni dosje Zlate Šufflay, Dekret Kraljevske zemaljske vlade, odjel za bogoštovlje i nastavu br. 11330 od 31. kolovoza 1893. godine.

¹¹Arhiv MUO – personalni dosje Zlate Šufflay, Rješenje Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu br. 11.194 od 25. kolovoza 1894.

¹²T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, u: *Hrvatske čipke : nova istraživanja*, Lepoglava 1999, 41–42.

¹³B. A. Fotak, Čipka u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu, 71.

¹⁴T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, 42.

2. Čipkarski pribor, MUO, Zagreb
2. Lace-making tools, MAC, Zagreb

radila po nacrtu novim tokarenim batićima.¹⁵ Postepeno je Zlata Šufflay učenice uvodila u izradu čipaka po vlastitim nacrtima i te je čipke označila osobnim imenom *čipke Zlate Šufflay*.¹⁶

O radu Zlate Šufflay u Lepoglavi postoji malo podataka. Tečaj je najvjerojatnije prestala voditi radi sukoba sa školskim nadzornikom 1897. godine, nakon čega je premještena u Varaždinske Toplice. Lepoglavska školska spomenica u kojoj su, po riječima Zlate Šufflay, bili zapisani podaci o čipkarskom tečaju, najvjerojatnije je izgorjela u Drugom svjetskom ratu.¹⁷

Učiteljica Strukovnog čipkarskog tečaja u Varaždinskim Toplicama (1897–1913)

Zlata Šufflay je u travnju 1897. godine kao *prava učiteljica niže pučke škole* dekretom Visoke kraljevske zemaljske vlade premještena iz Lepoglave u Varaždinske Toplice.¹⁸ U studenom iste godine počinje voditi *Strukovni čipkarski tečaj* koji je osnovan na njenu inicijativu i prijedlog. Tečaj se održavao u školi svakog četvrtka prije podne, a pohađalo ga je 16-18 učenica opetovnice. Čipkarice su izrađivale uporabne predmete za kuću, modne ukrase, čipku za opremanje crkvenih oltara i crkvenog ruha i redovito su ih izlagale na školskim izložbama. Uz organizaciju tečaja, Zlata Šufflay ujedno je vodila i brigu o prezentaciji i prodaji čipaka. Imajući na umu da su Varaždinske Toplice turističko mjesto, organizirala je izradu i prodaju čipaka kao turističkih suvenira. Čipku su, po unaprijed utvrđenom cjeniku, prodavale učenice pri čemu su vodile evidenciju prodaje uz vlastoručni potpis. Učenički proizvodi postali su traženi i cijenjeni turistički suvenir koji se prodavao u Toplicama i za kojega su narudžbe dolazile i iz Zagreba, Beča i Graza.¹⁹

Uz praktični rad u školi i u čipkarskom tečaju, Zlata Šufflay bavila se i teoretskim radom proučavajući narodno rukotvorstvo, posebice narodni vez i čipku topličkoga kraja. U tu svrhu često je odlazila na teren gdje je otkrila ljepotu narodnih motiva i stare vezilačke tehnike, te je marljivo bilježila njihove izvorne nazive.²⁰ U najudaljenijim selima školskoga područja – u Jakopovcu i Kaštelancu, proučavala je narodnu nošnju, te je s nje preuzela cvjetni motiv bijele šumice ili božje ovčice koji je potom prenijela u nacрте za čipku.²¹ Proučavajući narodno rukotvorstvo na terenu, opazila je da narodne motive i tehnike na narodnim nošnjama istiskuje pomodna industrijska roba²², te je stoga odlučila prenijeti svojim učenicama znanje o izradi i primjeni narodnih motiva na uporabne, odjevne, i sakralne predmete.²³ Zlata Šufflay ovo su bila prva terenska istraživanja, ali taj će način rada nastaviti i kasnije kada će raditi kao kustosica u Muzeju za umjetnost i obrt. Uvijek joj je bilo važno *saći među narod* da bi, na taj način, iz najboljih izvora saznala i zabilježila

¹⁵U vrijeme prije čipkarskog tečaja, čipka se radila na četvrtastom plosnatom jastuku bez nacрта, debljim koncem i ručno rezbarenim batićima.

¹⁶B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 19.

¹⁷T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, 36.

¹⁸HDA, Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II; Dekret Visoke kraljevske zemaljske vlade br. 4672 od 16. travnja 1897. godine.

¹⁹B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 20–21.

²⁰B. Filipan, Stavovi i postavke Zlate pl. Šufflay o izradi crkvene čipke, u: *Čipka na oltaru*, Lepoglava 2001, 90.

²¹B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 20–21.

²²Proces zamjenjivanja seljačke odjeće industrijski izrađenom, tj. postupno odbacivanje narodne nošnje kao svakodnevnice i blagdanske odjeće među hrvatskim seljaštvom započelo je u drugoj polovini 19. stoljeća. Više o tome vidi u: A. Muraj, Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća. *Narodna umjetnost*, 43/2, Zagreb 2006, 7–40.

²³B. Filipan, Stavovi i postavke Zlate pl. Šufflay o izradi crkvene čipke, 90.

što više podataka za svoja teoretska i praktična istraživanja na polju povijesti narodnog rukotvorstva.

U Varaždinskim Toplicama Zlata Šufflay se osobito istakla u izradi čipaka za crkvenu opremu i crkveno ruho. Po sačuvanim predmetima iz tog vremena, koji se nalaze u župnoj crkvi Sv. Martina,²⁴ moguće je vidjeti praktičnu primjenu i rezultate Zlatinih teoretskih istraživanja. Među sačuvanim čipkama nalaze se one nastale po motivima i tehnikom idrijske čipke, ali i čipke na metre s motivima preuzetim iz narodnog rukotvorstva. Zlata Šufflay preuzima cvjetne i lisnate ornamente sa seljačke odjeće i transformira ih u nacрте za čipke po kojima ih potom izrađuje.

Godine 1906. Zlata Šufflay se sukobila s glavnim učiteljem škole oko pitanja potrebe i isplativosti čipkarskog tečaja. On je bio protiv tečaja, te je nagovarao roditelje polaznica da ne šalju djevojčice na tečaj. Zlata Šufflay je na tu provokaciju spremno odgovorila, te je o ponašanju glavnog učitelja obavijestila školskog nadzornika i samoinicijativno je dala tiskati letak u kojem se obratila roditeljima. U letku je, između ostalog, napisala da je *Čipkanje naše pravo narodno hrvatsko ručno djelo, koje izrađuju žene u Hrvatskoj i Dalmaciji, te se mnogo traži i kupuje. Čipkarskomu radu divi se čitav svijet. U Beču se priređuju izložbe, gdje se te radnje izlažu i bogato prodavaju; što više! Naša domovina dolazi na glas! Dakle poštovani roditelji! Poduprite ovo umijeće, jer je to pravo naše hrvatsko narodno ručno djelo! Pa ako nećemo svoje poštivati što ćemo onda poštivati? Eto dakle poduprite čipkanje, neka djevojčice marljivo i mnogo čipkaju, pa će si zaslužiti liep novac.* Roditelji su se spremno i pozitivno oglasili na njen poziv, te je tečaj dalje nastavio s radom. Radovi čipkarskog tečaja bili su izloženi na zemaljskoj izložbi Ženske stručne škole u Zagrebu 1906. godine.²⁵

Uz praktični i teoretski rad na području čipkarstva, značajan je bio i doprinos Zlate Šufflay razvoju školstva u topličkom kraju. Uz vodstvo i organizaciju tečaja, organizaciju prodaje suvenirske čipke, opremanje čipkama crkvenih oltara i crkvenog ruha, Zlata je podučavala sve učenice opetovnice ženskom ručnom radu i domaćinstvu, a 1912. godine počela je voditi analfabetski tečaj. Na njen prijedlog osnovana je 1910. godine škola u Kaštelancu, jednom od najudaljenijih sela topličkog kraja.²⁶

Radi čestih pobolijevanja, a potom i smrti majke, što joj je dodatno narušilo zdravlje, godinama je pisala dopise Kraljevskoj županijskoj oblasti u Varaždinu s molbom za

premještaj u bilo koju školu u Zagrebu.²⁷ Nakon niza pokušaja, to joj je napokon uspjelo, te je 1913. godine dobila posao u Muzeju za umjetnost i obrt.²⁸

Odlaskom Zlate Šufflay prestao je rad čipkarskog tečaja u Varaždinskim Toplicama.

Kustosica Muzeja za umjetnost i obrt (1913–1925)

Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu osnovan je 17. veljače 1880. godine sa svrhom da što potpunije prikaže razvoj domaćeg i stranog umjetničkog obrta. Uz Muzej osnovana je 1882. godine i Obrtna škola. Zajedničku zgradu Muzeja i Škole 1886. godine projektirao je arhitekt Hermann Bollé, a prema njegovim nacrtima profesori i đaci Obrtne škole izveli su ukrašavanje i opremu interijera. Reprezentativna historicistička palača je građena kao prva namjenska muzejska zgrada u Hrvatskoj.

Po prvom muzejskom statutu iz 1879. godine jedna od temeljnih muzejskih zbirki je zbirka tekstila, čiji sastavni dio je i zbirka čipaka. Zbirku tekstila je obradila i katalogizirala Jelica Belović-Bernadzikowska, te je 1907. godine objavljen prvi muzejski katalog: *Katalog tekstilne zbirke zemaljskog umjetničko-obrtnog muzeja u Zagrebu.* Sustavna obrada i prikupljanje čipke, osobito lepoglavske, započinje 1913. godine kada se u Muzeju kao stručnjak za tekstil zapošljava Zlata Šufflay.

Sa službovanjem u Muzeju Zlata Šufflay je započela 1. studenog 1913. godine i za sebe je napisala da je *prva Dama koja je u Hrvatskoj unišila kao namještenica u muzej.*²⁹ Prema sačuvanim dokumentima iz arhiva Muzeja za umjetnost i obrt, možemo pročitati koje ciljeve je Zlata Šufflay željela ostvariti radom u Muzeju: *U prvom redu želim, da čipke koje mrtve počivaju u našem muzeju sa svojim ornamentom i tehnikom ožive u rukama Hrvatice seljakinje – napose one iz Lepoglave. Napose želim da crkve naše domovine, dobe novi, ali domaći izvor za narudžbu čipki; tako da se neće naručivati možda loša kakva tvornička roba već će se dobiti široka i uska čipka u Lepoglavi. Tako će se otvoriti novi put korisne zarade tamošnjem ženskom svijetu. Zato izrađujem uzorke za čipke po originalima u muzeju; izrađujem modele tih čipaka tako, da će se seljakinja radeći po uzorku čipku, moći odma vidjeti kakova*

²⁴Isto, 92.

²⁵B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 24.

²⁶Isto, 24.

²⁷HDA, Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II – dopis br. 9537/1904; dopis br. 8764/1907; dopis br. 3715/1909; dopisi iz 1910. godine.

²⁸Arhiv MUO – dopis br. 44/913; HDA, Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II – dopis Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu br. 19.015/1913 od 11. listopada 1913. godine.

²⁹Arhiv MUO – pismo Zlate Šufflay od 31.10.1919.

je tehnika, kako izgleda čipka u originalu, i tim joj olakšati posao. Ovi modeli biti će izloženi u puč. školi u Lepoglavi. Nadalje bavit ću se kistom oko kopiranja naših "peča" pružajući tako "uzorke" naše najljepše vezilačke narodne umjetnosti. Napokon poradit ću perom oko naše narodne tekstilne umjetnosti. Da bi mogla uspješno ostvariti zadane ciljeve i poslove, moli Visoku kraljevsku zemaljsku vladu, Odio za bogoštovlje i nastavu za potporu i dodjelu novčane pomoći koja bi joj omogućila odlazak na teren među narod da ga slušam i u savezu sa muzejem obrađujem naše vezove i tkiva i odlazak na stručno putovanje u Beč gdje će pregledati tamošnje institucije, koje se odnose na umjetnost i obrt.³⁰ Ta molba joj, na žalost, nije odobrena obzirom na tadašnje političko stanje i početak Prvog svjetskog rata.³¹ Uspješan terenski rad uspjela je obaviti tek 1919. godine. U svibnju je zatražila jednomjesečni dopust i novčanu potporu za terenski rad u Lepoglavi radi proučavanja čipkarstva. Na terenu je radila od 5. do 19. srpnja i prikupila je podatke o starom narodnom čipkarstvu, čipkarskom tečaju te o rezultatima i razvoju lepoglavskog čipkarstva toga vremena. Tada je fotografirala čipke i fotografske ploče trebale su biti dostavljene u Muzej za umjetnost i obrt, ali danas ih, na žalost, tamo nema.³²

Tijekom 1913. i 1914. godine Zlata Šufflay je Muzeju za umjetnost i obrt poklonila nekoliko predmeta: *uzorak lepoglavske čipke koji je sama izradila, jastuk, 16 balantića i košaricu iz Lepoglave iz 1895. godine, stari originalni jastuk sa balantići iz Lepoglave sa pračipkom, uzorke čipaka iz Lepoglave (pračipke) i 10 čipaka kako ih danas žene izrađuju.*³³ Narednih godina otkupila je od lepoglavskih žena još nekoliko čipaka što je označilo početak sustavnog prikupljanja lepoglavske čipke za fundus Muzeja.

Za vrijeme službovanja u Muzeju načinila je niz nacrtu za čipke i izradila čipke po njima, koje je podijelila u devet mapa, i koje se danas čuvaju u zbirci čipaka Muzeja za umjetnost i obrt:

1. Muzejske čipke priređene za stručne vježbe u čipkarstvu na balantiće, 1913–1914. g.
2. Stare hrvatske čipke što rese poculice, (prva pol. 19. stoljeća)
3. Lepoglavske čipke prinos k proučavanju lepoglavskog čipkarstva – kolekcija I, 1914–1915. g.
4. Lepoglavske čipke prinos k proučavanju lepoglavskog čipkarstva – kolekcija II, 1914–1915. g.

³⁰ Arhiv MUO – dopis od 12.7.1914.

³¹ HDA, Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II; akt br. 18297/1914.

³² T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, 38.

³³ Arhiv MUO, Našastar iz 1913. i 1914. godine.

3. Stranica iz albuma *Hrvatske čipke osnovane na temelju narodnih ornamenata*, 1917–1924, motiv preuzet s poculice, nacrt za čipku i čipka *Leptirnjača*, MUO 3478/1-3,

3. A page from the album *Croatian Laces Based on Traditional Ornaments*, 1917–1924, motif taken from a married woman's cap, lace design and lace *Butterfly Pea*, MAC 3478/1-3

5. *Guipure façon angleterre à la slave tj. čipke osnovane po sakralnima i staroslavenskima motivima i tehnikama 18. stoljeća*, 1916–1920. g.

6. *Bjelovez (La Broderie su Banc) iz Hrvatske, Slavonije, Bačke, Banata*, 1917–1919. g.

7. *Hrvatske čipke osnovane na temelju narodnih ornamenata*, 1917–1924. g.

8. *Stare dalmatinske čipke na kajuliće (dentelle au fuscon) što rese rukave dalmatinskih ženskih košulja*, (prva pol. 19. stoljeća), 1918–1919 g.

9. *Srpske čipke osnovane po motivima starosrpskih vezova*, 1924. g.

Radovi sačuvani u ovim mapama svjedoče o uspješnom ostvarenju njenih zamisli, koje potječu još iz vremena prvih terenskih istraživanja u topličkome kraju, o stvaranju jedinstvene hrvatske autorske čipke nastale na temelju proučavanja i interpretiranja motiva i ornamenata, preuzetih iz narodnog tekstilnog rukotvorstva. (sl. 3) Osim čipaka nastalih po motivima s hrvatskog narodnog tekstila, u

mapama se nalaze nacrti i čipke onih južnoslavenskih, *balkanskih naroda*, kod kojih se čipka na batiće nije osobito razvila: Srba, Makedonca i Albanca.³⁴ Ideje za *balkanske čipke* nastale su pod utjecajem povijesnih istraživanja balkanskih naroda, Zlatinog brata Milana Šufflaya, poznatog albanologa. Uz povijesne izvore, Zlata je samostalno proučavala i tradicionalnu materijalnu i duhovnu kulturu balkanskih naroda: *Kako je moj brat proučavao pojedini balkanski narod, tako sam ja stvarala njegovu čipku. Što je moj Milan ostvario u povijesnim studijama, to sam ja u hrvatskim i balkanskim čipkama.*³⁵ Shodno tome, zaključujemo da je inspiraciju za stvaranje autorskih čipaka crpila iz različitih izvora: za izradu nacrti za *hrvatske čipke* koristila se preoblikovanjem motiva preuzetih iz materijalne baštine – s narodnih vezova i tkanja, dok se za izradu nacrti za *balkanske čipke* inspirirala motivima preuzetim iz nematerijalne baštine – iz narodnih pjesama, mitova i legendi.

Još od vremena kada je radila u Lepoglavi, Zlata Šufflay je bila neumorna istraživačica povijesti lepoglavskog čipkarstva. Zahvaljujući njenoj neiscrpnj energiji za praktični i teoretski rad može se rekonstruirati povijest lepoglavskog čipkarstva. Svoja istraživanja na tu temu objavila je u novinskim člancima 1914. i 1917. godine. U njima je povijest lepoglavskog čipkarstva podijelila na tri razdoblja: vrijeme prije čipkarskog tečaja, razdoblje čipkarskog tečaja od 1892. do 1900. godine³⁶, te razdoblje nakon čipkarskog tečaja.³⁷

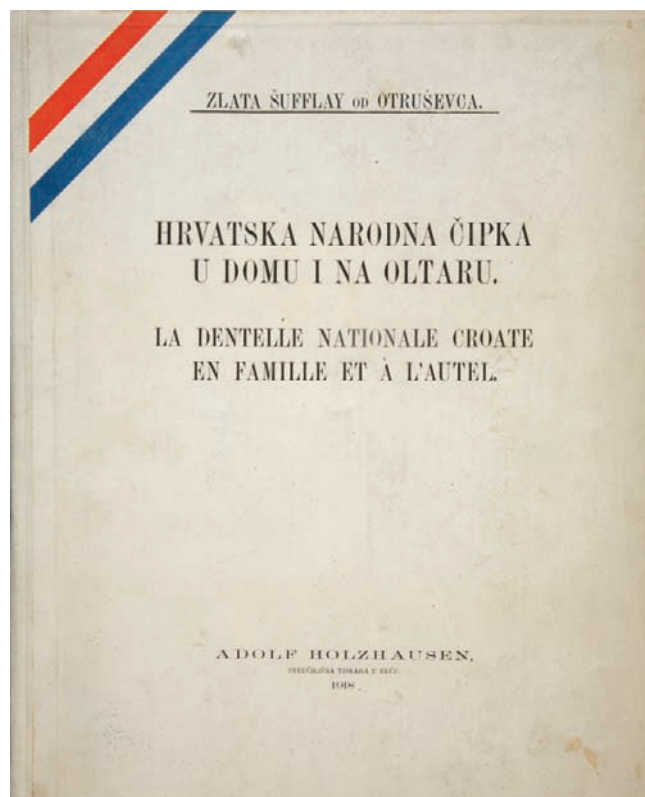
Najznačajnija publikacija Zlate Šufflay je knjiga *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru* (sl. 4) koju je objavila u vlastitoj nakladi 1918. godine u Beču. U njoj je napisala povijesni pregled razvoja hrvatske čipke i lepoglavsko čipkarstvo je podijelila po ornamentici u pet faza. U prvoj i drugoj fazi ornamentici su geometrijski i prevladava nekoliko tehnika, a te se čipke mogu usporediti s nizozemskim i belgijskim čipkama 17. i 18. stoljeća. U trećoj i četvrtoj fazi čipke imaju karakteristične *slavenske* ornamente i javljaju se nove tehnike: pletenac mreža i lističanje. Lističanje daje čipki reljefnost po čemu se hrvatska čipka posebno izdvaja iz evropske produkcije. U petoj fazi ornamentici su slobodni geometrijski, motivi su idrijski, češki i njemački, a najčešće po zamisli umjetnika. U knjizi se također zalaže za izradu izvorne hrvatske čipke koja treba *da ostane čisto narodna tehnički i ornamentalno*, te piše da čipku treba uvesti

³⁴T. Petrović, Čipka na batiće u kontinentalnoj Hrvatskoj od 1918. do 1938, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 109.

³⁵B. Filipan, *Europski etnografsko-čipkarski dometi Zlate pl. Šufflay*, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 91.

³⁶Z. Šufflay, Čipkarstvo u Lepoglavi, *Narodne novine*, Zagreb 29.1.1914.

³⁷Z. Šufflay, Čipkarstvo u Lepoglavi, *Novine*, br. 196, Zagreb 29. 8.1917.

4. Naslovnica knjige Zlate Šufflay *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru*, Biblioteka Muzeja za umjetnost i obrt

4. Front page of Zlata Šufflay's book *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru* (*The Croatian Traditional Lace in Home and on the Altar*), Library of the Museum for Art and Crafts

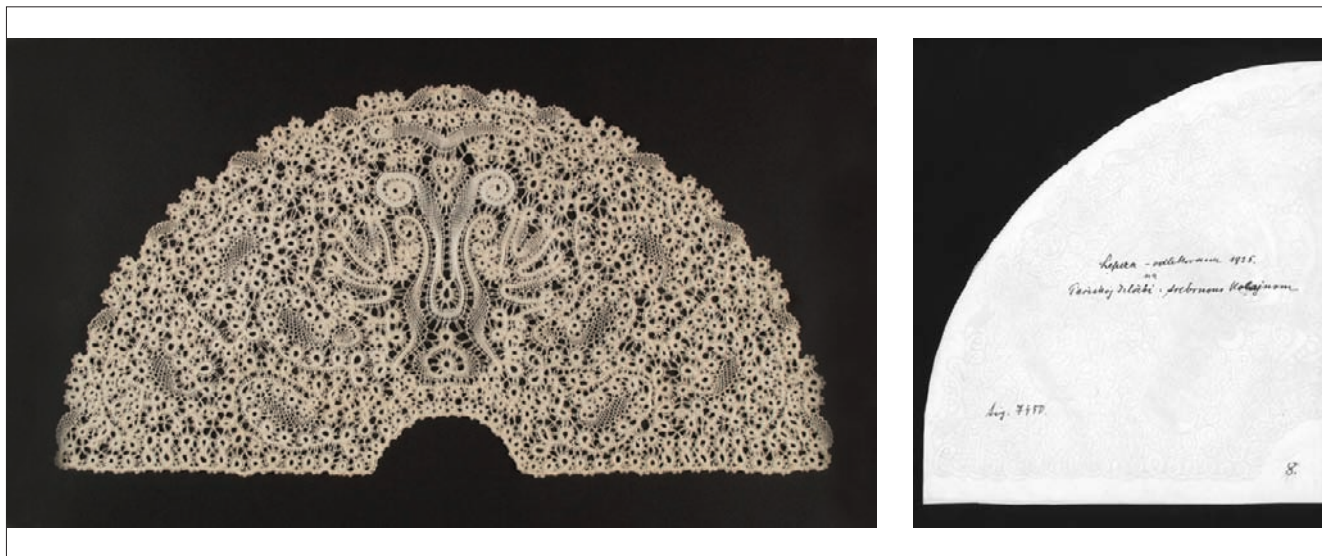
u svaki hrvatski dom i na oltar *da bude na korist i ponos naše domovine i našega naroda*.

Godine 1920. sastavila je katalog zbirke muzejskih čipaka naslovljen *O čipkarstvu*,³⁸ koji, na žalost, nikada nije štampan i danas se čuva u arhivu Muzeja za umjetnost i obrt. Rukopis je podijeljen u dvije cjeline: prva je posvećena povijesti čipkarstva i čipkarskim tehnikama, dok drugu cjelinu čine kataloški opisi čipaka iz zbirke Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu. Za svaku čipku napisala je naziv, tip čipke, opisala je predmet, tehniku izrade, i na kraju dataciju, mjesto nastanka, opis predmeta i provenijenciju (kada i od koga je nabavljen predmet).

U Muzeju je radila sve do 1926. godine kada je umirovljena i na dan penzije imala je *efektivnih godina službe 32, 7 mjeseci i 29 dana*.³⁹

³⁸Arhiv MUO – arhiv zbirke čipaka, stara sign. A-10; T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, 38.

³⁹HDA, Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II; dopis br. 64961/1926. od 30. 5. 1926.

5. Čipka *Lepeza*, MUO 3488
5. Lace *A Fan*, MAC 3488

5a. Natpis na poledini nacrtu za čipku *Lepeza*,
MUO 3488/1
5a. Inscription on the backside of the design for
the lace *A Fan*, MAC 3488/1

Sudjelovanje na domaćim i svjetskim izložbama

U radu Zlate Šufflay značajno mjesto zauzima njeno sudjelovanje na mnogim izložbama u zemlji i inozemstvu.

Još kao učiteljica u Lepoglavi, a potom u Varaždinskim Toplicama redovito je na kraju svake školske godine priređivala izložbe radova svojih učenica. Učenički radovi iz *Strukovnog čipkarskog tečaja* u Varaždinskim Toplicama bili su izloženi na izložbi Ženske stručne škole u Zagrebu 1906. godine. Na istoj izložbi je Zlata Šufflay izložila vlastiti rad – antependij ukrašen bogatim vezom u žutoj boji, čiji rubovi su ukrašeni čipkom na metre, izvedenom tehnikom batićanja. Izloženi antependij je dokaz da je već tada provodila svoje zamisli o primjeni narodnih motiva na novim izrađevinama.⁴⁰

Najznačajnija međunarodna izložba na kojoj je Zlata Šufflay sudjelovala bila je *Exposition Internationale des Art Décoratifs et Industriels Modernes* koja se održala u Parizu od travnja do listopada 1925. godine. Na izložbi je Zlata Šufflay za izloženu čipku *Lepeza* nagrađena srebrnom medaljom.⁴¹ (sl. 5) Na izložbi u Parizu Kraljevina SHS se, poput ostalih sudionica izložbe, željela prikazati u najboljem svjetlu, inzistirajući podjednako na narodnoj tradiciji koliko i na suvremenosti.

⁴⁰B. Filipan, Stavovi i postavke Zlate pl. Šufflay o izradi crkvene čipke, 92.

⁴¹Bilješka Zlate Šufflay na nacrtu za čipku *Lepeza* u mapi *Guipure façon angletterre à la slave tj. čipke osnovane po sakralnima i staroslavenskim motivima i tehnikama 18. stoljeća*; podatak o dobivenoj srebrnoj medalji na temelju Zlatine vlastoručne bilješke također su objavile: B. Filipan, *Europski etnografsko-čipkarski dometi Zlate pl. Šufflay*, 93; T. Petrović, *Učiteljice, dizajnerice, čipkarice*, katalog izložbe, Lepoglava 2004, 6.

Organizacija cijele izložbe je bila povjerena Tomislavu Krizmanu čime je središnje mjesto pripalo Hrvatskoj i Zagrebu. Hrvatska sekcija vratila se s izložbe s mnogobrojnim nagradama i priznanjima.⁴² U tekstu naslova *Nagrađeni naši umjetnici na izložbi u Parizu*, objavljenom u *Obzoru* br. 283. iz 1925. g., pobrojani su svi dobitnici nagrada i priznanja, ali među njima se ne spominje Zlata Šufflay. To je vrlo neobično budući da se radi o srebrnoj medalji. Moguće rješenje zagonetke moglo bi biti u broju nagrada koje su se dodjeljivale na izložbi – nagrade su se dodjeljivale u čak trideset i sedam klasa i šest kategorija. Stoga možda ne začuđuje da je netko previdio Zlatinu nagradu, te je za sada jedina poznata potvrda o njoj Zlatina vlastoručna bilješka na nacrtu čipke *Lepeza*. (sl. 5a)

Nakon povratka iz Pariza, pod dojmom viđenog na izložbi, te brojnih osvojenih nagrada, Tomislav Krizman i sudionici izložbe odlučili su unijeti dašak suvremenosti i pariške atmosfere u domaću ustajalu sredinu. Stoga je 1926. godine Tomislav Krizman osnovao udruženje za promicanje umjetničkog obrta *Djelo*, a ubrzo nakon toga i istoimenu zadrugu s ciljem izrade i prodaje modernih i kvalitetno oblikovanih uporabnih predmeta. Udruženje se trebalo baviti kvalitetom, propagandom, izložbama i posredništvom, a zadruga je bila zamišljena kao neovisna gospodarska ustanova za proizvodnju i prodaju. Prva izložba *Djela* održana je 1927. godine u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu i na njoj

⁴²J. Galjer, *Likovna kritika u Hrvatskoj 1868 – 1951*, Zagreb 2000, 198-199.

je bio izložen velik broj predmeta sa pariške izložbe.⁴³ Zlata Šufflay sudjelovala je na ovoj izložbi s brojnim čipkama koje je izradila sama, zatim s raznim čipkama koje su po njenim nacrtima izvedene u *Državnom Osrednjem zavodu za žensko domačo obrt* u Ljubljani, kao i s čipkom *Lepeza*, nagrađenom na pariškoj izložbi.⁴⁴ Na izložbu se osvrnula u članku *Čipke na balante, prigodom izložbe Djelo*,⁴⁵ u kojem piše da je zadovoljna rezultatima izložbe jer je to prva izložba koja je pokazala da su umjetnici i umjetnice počeli stvarati nacрте čipaka na temelju narodnih motiva, ornamenata i tehnika. Također u članku ističe da je važno autorstvo nacрте za čipke kao i znanje pripreme nacрте za izradu čipke, jer smatra da svaki stručnjak kada vidi čipke prvo postavlja pitanje *tko je autor čipaka, a suprotno tome, samo nestručnjak postavlja pitanja: Tko radi čipke? ili Gdje se naručuju?*

Djelovanje u mirovini

Prije odlaska u mirovinu, u studenom 1925. godine, tadašnji ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt, Gjuro Szabo napisao je preporuku u kojoj moli da se Zlati Šufflay, na temelju ostvarenih rezultata u poznavanju i unapređivanju našega čipkarstva za vrijeme službovanja u Muzeju, ostvari želja te da joj se *i po odlasku u mirovinu ostavi stečeni naslov: asistentice Muzeja za umjetnost i obrt tako da joj može biti olakšana radna veza sa inozemstvom i inozemnim zavodima*.⁴⁶ Sudeći po ovom dokumentu, odlazak u mirovinu za Zlatu Šufflay ne znači i prestanak rada na području čipkarstva. Svoje djelovanje u mirovini usmjerila je na obnavljanje čipkarskih tečajeva i osnivanje čipkarskih škola u Lepoglavi i Varaždinskim Toplicama. U članku *Čipke naše – dragulji naši...*, *Čipke naše...*,⁴⁷ piše o začecima čipkarskog tečaja za dvanaest učenica kongreganistica sv. Marije koji se trebao održavati u crkvi Sv. Marije na Dolcu u Zagrebu, a koji je sama trebala voditi.⁴⁸ Uz to, također je izuzetno publicistički aktivna te bi se moglo reći da joj je to spisateljski najplodnije razdoblje.

Publicistička djelatnost

Njen novinarski/spisateljski rad može se podijeliti na tekstove o čipkarstvu i na tekstove s područja, kako ih je sama nazvala *religiozne beletristike i svjetovne beletristike*.⁴⁹

⁴³Isto, 200-201.

⁴⁴Izložba „Djela“ udruženja za promicanje umjetničkoga obrta, katalog izložbe, Zagreb 1927.

⁴⁵Z. Šufflay, Čipke na balante: prigodom izložbe Djelo, *Jutarnji list*, Zagreb 12. 6. 1927.

⁴⁶HDA, Ministarstvo narodne prosvjete NDH, sign. 568-II-6294-6302 – Šufflay Zlata; akt MUO br. 126-1925. od 17. 11. 1925. godine.

⁴⁷Z. Šufflay, Čipke naše – dragulji naši..., *Jutarnji list*, Zagreb 25. 12. 1927.

Publicistički je najaktivnija bila u drugoj polovini dvadesetih godina 20. st. kada piše niz tematskih članaka o čipkarstvu: o povijesti lepoglavskog čipkarstva⁵⁰, o crkvenoj čipki⁵¹, o čipkarskim tehnikama⁵² i o trenutačnom stanju u čipkarstvu. Po njenim riječima to je vrijeme kada se čipki na iglu u Hrvatskoj posvećuje više pažnje nego onoj na batiće, a uskrснуće ili djelomičnu obnovu čipka na batiće našla je tek njenim radom i radom Ženske udruge iz Zagreba. Jedino ona tada prati rad lepoglavskih čipkarica i zapaža nazadovanje u izboru motiva i kvaliteti.⁵³

Najznačajnija publikacija Zlate Šufflay je knjiga *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru* objavljena 1918. godine u Beču, o kojoj je već bilo riječi. Godine 1928. Zlata Šufflay je napisala tekst u posebno štampanoj knjižici *Izložba narodnih ručnih radova Zagrebačkog Zbora*, 25. 8 – 10. 9. 1928, posvećenoj Salomonu Bergeru. U tekstu se osvrće na izložene čipke pa spominje zbirku čipaka Mirke Šoštarić iz Sv. Ivan Žabno, zatim spominje gđu Aleksander iz Zagreba i njenu zbirku *krasnih starih čipaka*. Po dvjema čipkama iz te zbirke načinila je nacрте i pohranila ih u Muzeju za umjetnost i obrt, a na korištenje ih je dala Središnjem zavodu za domači obrt u Ljubljani.⁵⁴

U periodu od 1923. do 1942. godine objavljivala je tekstove s područja *religiozne beletristike* u časopisima *Glasnik Srca Isusova*, *Kalendar Srca Isusova*, *Glasnik Sv. Franje*, *Kalendar Sv. Franje*, *Euharistijski glasnik*, *Svetište Sv. Antuna*, *Nedjelja* i *Glasnik Majke Božje Vinagorske* pod pseudonimima *Sakrificija*, *Iluminata*, *Deogracija* i *Anima nostra*. Pod pseudonimom *Ahmes-Re* objavljivala je tekstove s područja *svjetovne beletristike* u novinama *Jutarnji list* i *Nedjelja*, i objavila je zbirku pripovjedaka.⁵⁵

Djelovanje na osnivanju čipkarskih škola

Po riječima Zlate Šufflay cilj i svrha čipkarskih škola je *da u prvom redu podižu zaradu a potom blagostanje hrvatskog naroda – zato na čipkarskim školama treba*

⁴⁸T. Petrović, Čipka na batiće u kontinentalnoj Hrvatskoj od 1918. do 1938., 108.

⁴⁹T. Petrović-Leš, Lepoglavske učiteljice, dizajnerice i čipkarice, 35.

⁵⁰Z. Šufflay, Nezaboravljeni dragulji... (Odlomci iz monografije: *Lepoglavske čipke*), *Jutarnji list*, Zagreb 21. 10. 1928.

⁵¹Z. Šufflay, Čipke biskupskih albi katedralne riznice u Zagrebu, *Jutarnji list*, Zagreb 22. 1. 1928.; Z. Šufflay, Domine – dilexi decorem domus tuae (Gospodine – ljubio sam ukras doma svojega...), *Jutarnji list*, Zagreb 25. 3. 1928.

⁵²Z. Šufflay, Vezena čipka na iglu..., *Jutarnji list*, Zagreb 27. 1. 1929.; Z. Šufflay, Čipka njeno razviće i nacionalno unapređivanje..., *Jutarnji list*, Zagreb 30. 6. 1929.

⁵³Z. Šufflay, Čipke naše – dragulji naši..., *Jutarnji list*, Zagreb 25. 12. 1927.

⁵⁴Z. Šufflay, *Izložba narodnih ručnih radova Zagrebačkog Zbora*, 25. 8 – 10. 9. 1928, Zagreb 1928.

⁵⁵T. Petrović-Leš, Lepoglavske učiteljice, dizajnerice i čipkarice, 35.

zarađivati hrvatski narod, a ne škole tako da od zarade pripada 3 narodu koji radi a ? školi. Čipkarske škole imaju i moraju imati subvenciju od vlasti.⁵⁶

Još u tekstu *Lepoglavsko čipkarstvo*, objavljenom u Narodnim novinama 27. 8. 1917, zalaže se da Ženska udruga iz Zagreba, sporazumno s vladom, otvori podružnicu tj. Atelje za čipkarstvo u Lepoglavi i donosi naputke kako to ostvariti – *Lepoglava treba postati hrvatski Brüssel!* Ali njen prijedlog o Lepoglavi kao hrvatskom Bruxellesu proveden je doslovno uvođenjem briseljske tehnike⁵⁷ – *Čipkarska škola u Lepoglavi kakva je danas – sasvim je po mome receptu – ali – bez mojih čipaka. – To ne smeta... Hvala vlastima što su napokon prihvatile i izvele... a gđa Danica Brössler sasvim usvojila lozinku Lepoglava – hrvatski Brüssel. Ona radi na temelju nacionalne ljepote tj. Ornamentalno, a tehnički briseljskom tehnikom. Vrlo dobro – Samo neka nastavi dalje; jer Lepoglava je zaista postala Hrvatski Brüssel.*⁵⁸

Sanjala je o osnivanju *Hrvatske čipkarske škole* u Varaždinskim Toplicama, te je s tim ciljem od 1935. godine vodila osmišljenu propagandu. Između 1935. i 1940. godine Zlata Šufflay se dopisivala sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem. Od njega je dobila blagoslov i moralnu potporu za osnivanje čipkarske škole uz naputak da se obrati časnim sestrama Družbe Sv. Vinka radi dogovora o vođenju čipkarske škole. U pismu nadbiskupu od 24. ožujka 1940. godine Zlata Šufflay obrazlaže potrebu za osnivanjem čipkarske škole nacionalno-sakralnoga smjera u Varaždinskim Toplicama. Između ostaloga u pismu piše *Čipkarske škole treba u prvom redu da koriste – hrvatskom narodu! Čipkarska škola u Varažd. Toplicama bit će škola: NACIONALNO SAKRALNA: ORNAMENTALNO I TEHNIČKI – ne samo za HRVATSKU – već i za čitavi BALKAN...*⁵⁹ Zlata Šufflay je uspostavila suradnju s vrhovnom ravnateljicom, č.s. Rafaelom i zamjenicom vrhovne glavarice Družbe Sv. Vinka Paulskoga, č.s. Antonijom, od kojih je dobila obavijest da u *Varaždinskim Toplicama otvara se čipkarska škola*, za koju će ona izraditi upute za organizaciju i najnužniju opremu škole. Godine 1940. piše u Varaždinske Toplice tadašnjem predsjedniku HKD-a *Napredak* i svom bivšem učeniku, Josipu Čabrijanu o suglasnosti nadležnih crkvenih vlasti i časnih sestara milosrdnica za osnivanje i vođenje *Hrvatske čipkarske škole* u Varaždinskim Toplicama

⁵⁶B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 27–29.

⁵⁷Lepoglavski čipkarski tečaj ponovno je osnovan 1930. godine, a 1936. godine osnovana je Banovinska čipkarska škola.

⁵⁸Isto, 26, 27.

⁵⁹B. Filipan, Stavovi i postavke Zlate pl. Šufflay o izradi crkvene čipke, 97.

⁶⁰B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, 29.

po nacrtima Zlate pl. Šufflay. O tome je uskoro uslijedila i obavijest u Hrvatskom dnevniku od 7. 5. 1940. godine čime su bile izvršene sve predradnje za otvaranje škole.⁶⁰

Smisao, ulogu i posebnosti čipkarskih škola u Lepoglavi i u Varaždinskim Toplicama obrazložila je u pismu Alojziju Stepincu iz 1940. godine: *Čipkarska škola u Lepoglavi je hrvatski Brisl, a čipkarska škola u Varaždinskim Toplicama bit će škola velikog stila: nacionalnog sakralnog čipkarstva. Zato te dvije škole neka svaka vjerno slijedi svoju lozinku i direktivu ali ne i konkurenciju... Te dvije škole... treba da jesu i da ostanu: pomoć blagostanju tj. Izvoru zarade hrvatskoga naroda i na ponos i slavu domovine Hrvatske.*⁶¹

Na žalost, sve njene planove osujetila je bolest i pokvario Drugi svjetski rat.

Zaboravljena i zanemarena, umrla je 1956. godine. Pred kraj života svakodnevno su je u njezinu stanu u Zagrebu, u Bakačevoj ul. br. 3/3 posjećivale sestre milosrdnice i iz samostana joj donosile pripravljenu hranu. Sa sestrama je započela svoje životno oblikovanje i s njima ga je i završila.⁶²

Zaključak

Zlatu Šufflay možemo opisati kao mnogostruko talentiranu osobu. Bila je učiteljica, dizajnerica nacrtala za čipke – umjetnica, čipkarica, povjesničarka i teoretičarka čipkarstva, muzeologinja i književnica. Bila je teoretičarka i praktičarka. Teoretskim radom bavila se na području povijesti i razvoja lepoglavskog čipkarstva te na klasifikaciji i katalogiziranju zbirke čipaka Muzeja za umjetnost i obrt. Praktični rad ostvarila je u vođenju i organiziranju čipkarskih tečajeva prvo u Lepoglavi, a potom u Varaždinskim Toplicama. Izrađivala je nacрте za čipke kao i čipke po njima. Bila je prva koja je preuzimala motive sa narodnog tekstila i njihovim interpretiranjem stvarala nove, originalne autorske nacрте za čipke. Zalagala se za ideju stvaranja suvremenih autorskih hrvatskih čipaka nastalih na temelju motiva preuzetih sa narodnog tekstilnog rukotvorstva, te je isticala značaj poznavanja i priznavanja autorstva nacrtala za čipke. Također je pod utjecajem brata Milana Šufflaya, kao i na temelju vlastitih proučavanja nematerijalne baštine ostalih balkanskih naroda načinila nacрте za čipke južnoslavenskih naroda i za albanske čipke. Bitno je naglasiti, kao što je i sama često isticala, da se ona zalagala za stvaranje nacionalnih hrvatskih čipaka kao i nacionalnih čipaka balkanskih naroda, a nikada za stvaranje jugoslavenske čipke kao što se to pokušalo učiniti u vremenu između dva svjetska rata.

⁶¹Isto, 29.

⁶²B. A. Fotak, Čipka u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu, 74.

Zahvaljujući terenskim istraživanjima, kao i praćenju suvremene stručne literature, Zlata Šufflay ostavila nam je niz tekstova u kojima je napisala povijest lepoglavskog čipkarstva, te prikazala tadašnje stanje u hrvatskom čipkarstvu. Uz to bavila se i pisanjem tekstova religiozne tematike koje je objavljivala pod raznim pseudonimima, kao i beletrističkih zbirki pripovjedaka koje je objavila pod pseudonimom Ahmes Re.

Neumorno je radila, unatoč lošem zdravlju, na obnavljanju čipkarskih tečajeva i otvaranju čipkarske škole u

Varaždinskim Toplicama, ali je tu silnu energiju na žalost, zaustavio Drugi svjetski rat.

Iz sačuvane arhivske građe i ostavštine Zlate Šufflay iščitava se njena borba za priznanje na području čipkarstva u kojem je djelovala i kao učiteljica, ali i kao umjetnica – dizajnerica originalnih nacrti za čipke, ali također se iščitavaju i društvene i ekonomske prilike u kojima je živjela.

IZVORI

Hrvatski državni arhiv (HDA)

Fond: Ministarstvo narodne prosvjete NDH – personalije učitelja – Zlata Šufflay: kutija 568, serija II

Arhiv Muzeja za umjetnost i obrt (Arhiv MUO)

Personalni dosje Zlate Šufflay
Arhiv zbirke čipaka
Našastar iz 1913. i 1914. godine
Arhivski spisi iz 1913. godine
Arhivski spisi iz 1914. godine
Arhivski spisi iz 1919. godine

LITERATURA

M. Baričević, *Branka Frangeš Hegedušić*, Zagreb 2007.

J. Belović-Bernadzikowska, *Katalog tekstilne zbirke zemaljskog umjetničko-obrtnog muzeja u Zagrebu*, Zagreb 1907.

M. Cvitan Černelić, Primijenjene umjetnice i dizajnerice, u: *Rodno/spolno obilježavanje prostora i vremena u Hrvatskoj*, Zagreb 2006, 211–219.

B. Filipan, Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru – djelovanje Zlate pl. Šufflay u Varaždinskim Toplicama i za njih, u: *Hrvatske čipke : nova istraživanja*, Lepoglava 1999, 17–33.

B. Filipan, Europski etnografsko-čipkarski dometi Zlate pl. Šufflay, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 81–99.

B. Filipan, Stavovi i postavke Zlate pl. Šufflay o izradi crkvene čipke, u: *Čipka na oltaru*, Lepoglava 2001, 87–104.

B. A. Fotak, Čipka u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 63–80.

B. A. Fotak, Ručni rad u školama sestara milosrdnica u Zagrebu u vrijeme središnjeg čipkarskog tečaja u Beču, u: *Središnji čipkarski tečaj u Beču*, Lepoglava 2002, 103–153.

J. Galjer, Kornelija Geiger : skica jednog zaboravljenog portreta. *Život umjetnosti*, 56/57, Zagreb 1995, 26–27.

- J. Galjer, *Likovna kritika u Hrvatskoj 1868–1951*, Zagreb 2000, 198–199.
- J. Grgašević, *Umetni obrt*, Zagreb 1926, 79.
- A. Muraj, Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća, *Narodna umjetnost*, 43/2, Zagreb 2006, 7–40.
- I. Ograjšek-Gorenjak, On uči, ona pogađa, on se sjeća, ona prorokuje : pitanje obrazovanja žena u sjevernoj Hrvatskoj krajem 19. stoljeća, u: *Žene u Hrvatskoj : ženska i kulturna povijest*, Zagreb 2004, 157–179.
- T. Petrović, Zlata Šufflay – istraživač lepoglavskog čipkarstva, u: *Hrvatske čipke : nova istraživanja*, Lepoglava 1999, 35–46.
- T. Petrović, Čipka na batiće u kontinentalnoj Hrvatskoj od 1918. do 1938, u: *Hrvatske čipke u Europi*, Lepoglava 2000, 105–126.
- T. Petrović, *Učiteljice, dizajnerice, čipkarice*, katalog izložbe, Lepoglava 2004.
- T. Petrović-Leš, Lepoglavske učiteljice, dizajnerice i čipkarice, u: *Učiteljice, dizajnerice i čipkarice*, Lepoglava 2005, 29–39.
- T. Petrović-Leš, Projekt Organizirano kućno rukotvorstvo u 19. i 20. stoljeću u Hrvatskoj, *Studia Ethnologica Croatia*, Vol. 18, Zagreb 2006, 57–63.
- Z. Šufflay, Čipkarstvo u Lepoglavi, *Narodne novine*, Zagreb 29. 1. 1914.
- Z. Šufflay, Čipkarstvo u Lepoglavi, *Novine*, br. 196, Zagreb 29. 8.1917.
- Z. Šufflay, *Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru*, Beč 1918.
- Z. Šufflay, Čipke na balante : prigodom izložbe Djelo, *Jutarnji list*, Zagreb 12. 6.1927.
- Z. Šufflay, Čipke naše – dragulji naši..., Čipke naše..., *Jutarnji list*, Zagreb 25. 12.1927.
- Z. Šufflay, *Izložba narodnih ručnih radova Zagrebačkog Zbora*, 25. 8 – 10. 9. 1928, Zagreb 1928.
- Z. Šufflay, Čipke biskupskih albi katedralne riznice u Zagrebu, *Jutarnji list*, Zagreb 22.1.1928.
- Z. Šufflay, Domine – dilexi decorem domus tuae (Gospodine – ljubio sam ukras doma svojega...), *Jutarnji list*, Zagreb 25. 3. 1928.
- Z. Šufflay, Nezaboravljeni dragulji... (Odlomci iz monografije: *Lepoglavske čipke*), *Jutarnji list*, Zagreb 21.10.1928.
- Z. Šufflay, Vezena čipka na iglu..., *Jutarnji list*, Zagreb 27. 1. 1929.
- Z. Šufflay, Čipka – njeno razviće i nacionalno unapređivanje..., *Jutarnji list*, Zagreb 30. 6.1929
- Izložba „Djela“ udruženja za promicanje umjetničkoga obrta*, katalog izložbe, Zagreb 1927.
- Hrvatski narodni preporod 1790–1848*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1985.
- Od svagdana do blagdana : barok u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1993.
- Bidermajer u Hrvatskoj 1815–1848*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1998.
- Historicizam u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2000.
- Secesija u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 2003.

ANDREA KLOBUČAR*

OUR LACES – OUR JEWELS: ZLATA SUFFLAY AND THE BEGINNINGS OF ARTISTIC LACE DESIGN IN CROATIA

Summary

There are only few titles in Croatian art history which treat applied art women artists – in particular when textile applied art is concerned. Lace is by definition a textile product linked to female handcrafting. Significant female creators who were fashioning textile, utility items, clothes and accessories also engaged in making designs for laces and/or in making laces. Zlata Sufflay was one of the first recognized creators of lace designs who also made laces. She was a woman of many gifts: teacher, lace designs creator – artist, lace maker, historian and theoretician of lace making, museologist and writer.

Zlata Sufflay was born in the village of Jesenje in Hrvatsko Zagorje region in 1873. She got her elementary education in the monastery of Ursuline nuns in Varaždin and in 1893 she graduated from the *Teacher-training school* led by *Sisters of Mercy* in Zagreb.

She spent one year teaching in villages of Zagorje region, and then was reassigned to Lepoglava where she worked as teacher and head of lace making course from 1894 till 1897. Her lace-making course followed given programmatic foundations and she was gradually introducing her own lace designs, which she called – *laces by Zlata Sufflay*.

After Lepoglava she was reassigned to Varaždinske Toplice where in the period from 1897 till 1913 she worked as teacher and head of the *Professional lace making course*. Since Varaždinske Toplice was a tourist resort, she organised making and selling of laces as a tourist souvenir. She often engaged in field researches focused on collecting information on traditional textile handcraft. However, due to her feeble health condition she moved to Zagreb, to the Museum of Arts and Crafts. After she left Varaždinske Toplice the lace-making course in that place came to an end.

In November 1913 she began to work as curator of the textile collection in the Museum of Arts and Crafts. During her service in the Museum she both created designs for lace patterns and made laces after them. She then divided the lace

patterns into nine maps. These works were results of her endeavours to establish common Croatian lace as creative assessment based on researches and interpretation of motifs and ornaments taken from the traditional textile handcraft. Besides Croatian laces, she used her own designs in making other South Slav and Balkan origin laces: Serbian, Macedonian and Albanian. Inspiration for these laces she found in historical researches of her brother Milan Sufflay and in folk songs, myths and legends. She worked in the Museum of Arts and Crafts until she retired in 1926.

During her service in the Museum she researched the Lepoglava lace making tradition and published series of articles on the subject. Her most significant publication is *The Croatian Traditional Lace in Home and on the Altar (Hrvatska narodna čipka na domu i na oltaru)* self-published in Vienna in 1918. The book offers a historical survey of development of Croatian lace as well as of Lepoglava lace making and advocates original Croatian lace making as an item which should find its place in every Croatian home and on every altar.

Significant part of her activities was dedicated to participations at many exhibitions in the country and abroad. The most important one was the *Exposition Internationale des Art Decoratifs et Industriels Modernes* held in Paris in 1925 where she was awarded silver medal for her lace *A Fan*.

During her retirement time she was most active in writing and publicising which allows for her opus to be divided into papers dealing with lace-making and those in the domain of religious and literary fiction titles, which she published under different pseudonyms. She was also engaged in establishing the *Croatian Lace-Making School* in Varaždinske Toplice. She almost succeeded in realization of her project but the World War II spoiled her plans.

* Andrea Klobučar, Archeologist and Art Historian, Museum for Arts and Crafts, Zagreb